

Mária Terézia: „...vasgyár létesítessék”

Gróf Barkóczy Ferenc egri püspök-főispán hívására 1758-ban Egerben telepedett le a würzburgi származású Fazola (Fassola) Henrik lakatosmester, akinek műhelyében maradandó alkotások készültek. 1763-ban gróf Eszterházy Károly, az új püspök-főispán újabb építkezéseket tervezett, de gyakori volt a vashiány, ezért Fazola elhatározta, hogy vasművet fog építeni.

Évekig járta-kutatta a Mátra és Bükk rengetegeit, de csak 1769-ben fedezte fel Uppony határában, az egri papnevelő Intézet erdejében, a Zsinye dűlőben a vörös vasércet.

Eredményes kutatásaiért dicsérő oklevéllel és aranyéremmel tüntették ki Fazolát és kérésére megígérték: „mihelyt az ő felfedezéséből a kincstárra hasznot hajtó üzem alakul ki ... királyi bányamesterré nevezik ki.”

A királyi kitüntetés bizalmat keltett Fazola iránt, de a vasmű felépítéséhez nem volt tőkéje, így az 1754. évi Miksa-féle bányarendtartás szerint 128 részvényvel társulatot kellett alapítania. Az olcsón vásárolt részvények értéke nem fedezte a költségeket, ezért az általa felfedezett és bejelentett bányákat „csekély 9000 ft összegű készpénztérítés és a bányákban neki járó hivatal ellenében Ő felségének felajánlotta.”

Fazola Henrik a vasművet a korona-uradalom fájára, mészkövére, vízére tervezte, ezért az ajánlatot elfogadták, 32 részvény erejéig a bécsi kamara is betársult, de fenntartotta magának a principalitás, vagyis a gyár ügyeiben a korlátlan rendelkezés jogát. Támogatták a vasmű felépítését, az uradalom előlegezte az építési anyagot, azok árát akkor fizetik vissza, amikor a vasgyár már nyereséges lesz. A 9000 ft terhére azonban csak 1500 ft előleget folyósítottak és évi 400 forintban állapították meg Fazola fizetését.

235 éve, 1770. július 28-án *Mária Terézia* az udvari kamarán keresztül utasította a magyar kamarát, hogy a „*diósgyőri kamarai uradalom területén vasgyár létesítessék.*” Előírta, hogy az „*épületfát, deszkát, lécet, zsindelyt ... megfelelő áron bocsássák rendelkezésre*”, a faszén égetéséhez szükséges fát „*méltányos áron adják.*”

1772 márciusában a Garadna felső folyásán működni kezdett a nagyolvasztó (Hochoffen, Massa), a Szinva beömlésénél pedig a hámor (Eisenhammer). A vasmű gazdaságossága és a

méltányos faár azonban nem érdekelte a koronauradalmat. A vasmű felügyeletét a bécsi Hofkamer gyakorolta, az uradalom földesura pedig a magyar kamara volt.

A kettős irányítás már az építkezés idején súrlódásokhoz vezetett, ezért a királynő 1771-ben bizottságot küldött ki, hogy mérjék fel a vasgyár faszükségletét, az uradalom és jobbágycsoportok üveghuta faigényét és elfogadható faárakat állapítsanak meg. A bizottság szerint 8000 öl (27 000 m³) fa termelhető, ennek fele legyen a vasgyáré, a másik fele az uradalomé, az üveghutáé és a jobbágycsoportoké és tilos hamuzsirt égetni.

A magyar kamara ölenként 45 krajcárt javasolt, a bányakamara ezt sokallta, a királynő 24 krajcárt állapított meg, amit akkor kell fizetni, amikor a vasgyár „a kész vashól valamelyest bevételre tesz szert.”

A termelés akadozott, Fazola és a részvényesek nem győzték a költségeket, de a bányakamara nem Fazolának fizette ki a bányákért ígért összeget, hanem megváltotta a részvények nagyobb részét és 1774-ben megalakult a diósgyőri cs. kir. és társulati vasmű.

A kincstárnak most már nem volt érdeke, hogy a gyár csődbe jusson, ezért 1774-ben, az évi 4000 öl szénfa biztosítására szerződésben rendezték a társulat és az uradalom közötti ellentéteket. Ennek alapján a hámortól a massáig terjedő Garadna-völgyet a vasgyár közvetlen használatába adták 15 évre, évi 1200 forint haszonbérért, de a vadászat és a halászat joga az uradalomé maradt. Rendezték, hogy az építkezésénél felhasznált faanyagért 2000 forintot fizet a társulat; házat, konyhakertet adhat munkásainak, de házanként egy forint fizetendő a földesúri jog elismerése címén.

Az erdőrendtartás alapján a vasgyár osztotta be az évi vágásokat és a Fazola Henrik gyárvezetőnek 1775-ben kiadott utasításban előírták: „*favágásnál, szénégetésnél ... ügyeljen, hogy semmi pazarlás ne történjen ... felesleges szenet ... ne állítsanak elő ... a favágók a fát megfelelően darabolják.*”

Az 1770-es évek végére folyamatosan vált és emelkedett a vastermelés, a 7300 öl szénfáért 2200 ft lett az erdőbér. A bécsi kamara nyíltan szembehelyezkedett Fazolával, hogy megszerezze a részvényeit, az uradalom prefektusa pedig egyszerre követelte az összes tartozást, mert számára közöm-

bős, hogy „nyereségből, vagy valami másból forrásból fizeti-e”. A vitának Fazola 1779. április 16-i korai halála vetett véget.

Újra kezdődtek az ellentétek, amikor 1810 őszén gyárigazgató lett a selmeci akadémiát végzett Fazola Frigyes, a gyáralapító fia. A Garadna-Szinva összefolyásánál megépítette a völgyzárógátat, az újmassai nagyolvasztót és engedélyt kért, hogy „a vashámoz részére köszönet bányászhaszon, mázsánként 1/4 krajcár díj ellenében”. A bányakamara engedélyezte a szénbányászatot, hogy „az erdők fát kímélni lehessen”, de az uradalom csak ott, „ahol azt a fa esetleges hiánya következtében alkalmazni kell”.

Ilyen helyet alig találtak és továbbra is gondok voltak a faszénnel. Az őserdőben sok volt a korhadttal, ezért esetenként kevés és gyenge volt a faszén. Az üzemterv elkészítése után, 1815-től megszünt az erdőbér és az uradalom 3 évenként megújított szerződésekben erdőtagonként állapította meg a szénfa árát, pl. 1825-ben a Nagykőrösön 30 krajcár, a Jávorhegyen 1 ft volt egy öl 5 láb hosszú szénfa ára.

Az uradalom is égetett faszenet, kölcsönösen elcsábították a munkásokat, így 1829-ben csak 4, 1848-ban 36 szénégető volt a vasgyár állományában Ómassán.

A kiegyezés után épített Magyar Királyi Vasgyári Hivatalhoz 28 répáshutai szénégető szerződött a Tatárárok elején berendezett állandó szénégető helyre. Az elhúzódbó gazdasági válság miatt eladatlan fakészletek halmozódtak fel, ezért a pénzügyminiszter 21 000 öltre csökkentette Diósgyőr kitermelhető faterfogatóját. 1880-ban a sóvári erdőhivatal 156 hold erdőt adott el kitermelésre a vasgyárnak 35,61 ft/hold áron és a faanyagot a vasgyár hasznosította.

1883 után évente 50 ezer hektoliter (kb. 12 000 mázsa), a századfordulón 22-27 ezer mázsa faszenet szállított a kincstári erdészet és végül a technika fejlődése oldotta meg a faszén nélküli vas- és acélgyártást.

Járasi Lőrinc

Hirdessen az Erdészeti Lapokban!